

ประเพณีจุลกฐิน “เส้นใยแห่งศรัทธา” ชุมชนพุทะเคียน ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

CHULAKATHIN CEREMONY “LIFELINES OF FAITH” PHUTAKHIAN COMMUNITY,
THA SAO SUBDISTRICT, SAI YOK DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

พระครูสุทธิสารโสภิต

นักศึกษาลัทธิพุทธศาสนาพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Prakhru Sutthisarasophit

Doctor of Philosophy, Buddhist Arts, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding author e-mail: putakian@gmail.com

Receive : January 10, 2023

Revised: July 11, 2023

Accepted: August 31, 2023

บทคัดย่อ

ประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุทะเคียน เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความผูกพันกับชุมชนมาแต่ครั้งอดีต เนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วยกะเหรี่ยง มอญ และไทยวน ฯลฯ ที่เข้ามาอยู่อาศัยภายในชุมชน ส่งผลให้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณีจุลกฐินแสดงถึงคติความเชื่อของคนในสังคมที่มีความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างศาสนา ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีพิธีกรรมทางศาสนาผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัว จึงเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ความเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า ขั้นตอนของการทำผ้าจุลกฐินของชุมชนพุทะเคียนมีความเป็นเอกลักษณ์ทั้งในพิธีกรรมในการปลูก ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่และหยอดเมล็ดฝ้าย เก็บดอกฝ้าย อีวฝ้ายหรือการนำเมล็ดออกจากฝ้าย ตัดฝ้าย ล้อฝ้ายหรือการม้วนฝ้าย และปั่นฝ้ายหรือเส้นฝ้าย พิธีทอผ้าจุลกฐิน ตั้งแต่การทอผ้าจุลกฐิน ตัด เย็บผ้าจุลกฐินเป็นจีวร ย้อมผ้าจุลกฐิน และการแห่ผ้าจุลกฐิน ซึ่งเป็นขั้นตอนและกระบวนการที่ประกอบไปด้วยคุณค่าองค์ความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิต อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าและการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา การสืบสานประเพณี การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านประเพณี พิธีกรรม และการสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมผ่านประเพณีและพิธีกรรม การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา ทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจทั้งในพิธีกรรมการผลิต การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากชุมชน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ : จุลกฐิน ชุมชนพุทะเคียน คุณค่า การเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ABSTRACT

The Chulakathin tradition of the Phutakhian community was born from the power of faith in Buddhism. It is a commitment to the community since the past. Due to the immigration of many ethnic groups, including Karen, Mon and Tai Yuan, the community has become a multicultural community. The Chulakathin shows their own beliefs in the society that connect religion, nature and ways of interdependent life with perfectly blended religious ceremonies. Thus, these become a part of wisdom, knowledge, ideas, abilities, and beliefs of the community.

From the study, it was found that the process of making Chulakathin clothes of the Phutakhian community was outstanding and unique. The ritual of planting starts from preparing the area, sowing the cotton seeds, collecting the cotton flowers, picking the cotton or taking the seeds out of the cotton, flicking the cotton, spinning the cotton wheel or rolling the cotton, and spinning cotton or pushing cotton. Moreover, the Chulakathin Weaving Ceremony starts from the weaving of Chulakathin, cutting, and sewing of Chulakathin robes, dyeing clothes and parading the Chulakathin robes. There are all valuable processes that consist of social and cultural knowledge related to the people's ways of life which constitute the foundation of community culture and lead to the creation of value and the strengthening of society and culture, including the existence of Buddhism, continuation of traditions, community identity creation through traditions, ritual and relationship creation, communion through traditions and rituals, strengthening of education through the creation of cultural learning resources, strengthening of the economy, especially through the production rituals and the development of cultural capital from the community as well as the promotion of cultural tourism.

Keywords : Chulakathin, Phutakhian community, Value, Community empowerment

บทนำ

“จุลกฐิน” เป็นกฐินประเภทหนึ่งเป็นประเพณีนิยมตามพุทธบัญญัติให้ทำตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันเพ็ญเดือน 12 เป็นระยะเวลา 1 เดือน ถือเป็นประเพณีสำคัญของสังคมไทยแต่โบราณ เมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังปรากฏในหนังสือคำให้การกรุงเก่า หน้า 286 กล่าวถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 โปรดให้ทำจุลกฐิน คือ ทอดผ้ากฐินให้เสร็จวันนั้น ผู้ทำจุลกฐินส่วนมากจึงเป็นผู้มีศรัทธาเพราะต้องอาศัยกำลังคนและทุนทรัพย์ (ประยูร คลายโสภ, 2539, 38) ประเพณีจุลกฐินจะต้อง

ทำให้เสร็จภายในระยะเวลา 24 ชั่วโมง โดยมีองค์ประกอบทั้งในด้านของบุคคลที่มีจิตศรัทธาและขั้นตอนในการประกอบพิธี (พระจรัส ฤทธิ์ธำ, 2548, 18) ดังนั้น ประเพณีจุลกฐิน จึงเป็นประเพณีที่ทำในกาลพิเศษเท่านั้นและไม่ได้ปรากฏมากนักในปัจจุบัน

ประเพณีจุลกฐิน แสดงถึงคติความเชื่อของคนในสังคมที่มีความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างศาสนา ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีพิธีกรรมทางศาสนาผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัว ประเพณีจุลกฐินจึงเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาวัฒนธรรม ที่เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ

ความเชื่อ กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะประจำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้านจิตใจ และสอดแทรกในวิถีชีวิต นำไปสู่ความเป็นเอกลักษณ์ และการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดพลังผลักดันที่จะให้มีการพัฒนาท้องถิ่นชุมชน ในการส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนต่อไป

ชุมชนพุตะเคียน เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งถิ่นฐานก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่ที่ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มอญตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่แต่ดั้งเดิม แต่เมื่อชุมชนมีการขยายตัว ประกอบกับการโยกย้ายถิ่นฐานจึงมีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ และไทยวน เข้ามาอาศัยอยู่ จึงส่งผลให้ชุมชนพุตะเคียนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมในด้านจิตใจ และการดำรงชีวิต จากความเชื่อ ความศรัทธาในการสืบทอดพระพุทธศาสนาดังกล่าว ชุมชนพุตะเคียนจึงได้มีการรื้อฟื้นประเพณีจุลกฐินซึ่งเป็นประเพณีที่มีคุณค่าในองค์ความรู้ภูมิปัญญา นำไปสู่การรื้อฟื้นวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิมทั้งการปลูกฝ้ายและการทอผ้า โดยมีศรัทธาเป็นแรงขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติของประเพณีจุลกฐิน พิธีกรรมของการสร้างฝ้าย จุลกฐินของชุมชนพุตะเคียน ที่นำมาสู่การสร้างคุณค่าภูมิปัญญาอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างการตระหนักรู้ สร้างกลไกทางสังคมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตนำไปสู่การพัฒนาชุมชน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพุตะเคียน

ประวัติของประเพณีจุลกฐิน

การทอตกฐินในสมัยพุทธกาล

“กฐิน” ในสมัยพุทธกาล เกิดขึ้นเมื่อองค์พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าตรัสรู้และแสดงธรรมสั่งสอน

แก่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากขึ้นประกอบกับการเดินธุดงค์เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อมุ่งขัดเกลาทางจิตเพื่อกำจัดกิเลสในช่วงฤดูฝน ไม่สะดวกในการเดินทางองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงต้องทรงบัญญัติอย่างเป็นทางการ ให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝนภายในอาวาส เป็นเวลาสามเดือน ตั้งแต่แรม 1 ค่ำเดือน 8 ถึงวันเพ็ญเดือน 11 ซึ่งเรียกว่า “จำพรรษา” ครั้นออกพรรษาเป็นธรรมเนียมในการหาผ้าซ่อมไตรจีวร ด้วยสาเหตุนี้เองจึงทำให้เกิดการแสวงหาผ้าจีวรในช่วงฤดูออกพรรษาที่เรียกว่า “ผ้ากฐิน” แต่เดิม พระภิกษุสงฆ์ต้องใช้วิธีการบังสุกุลหรือเก็บผ้าที่ทิ้งไว้ตามกองขยะ หรือป่าช้า หรือที่ใดที่หนึ่งที่แสดงว่าผ้านั้นไม่มีเจ้าของ นำมาทำการตัดเย็บ และด้วยเหตุนี้พระพุทธรูปเจ้าจึงมีพุทธานุญาตให้อยู่ทำจีวรในอาวาสที่พระภิกษุสงฆ์ยังอยู่ร่วมกันเช่นนี้ เพื่อให้ช่วยเหลือกันด้วยความสามัคคี นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกฝนเล่าเรียนพระธรรมวินัยในสำนักพระเถระ ครั้นออกพรรษาแล้วให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายคำนึงถึงอุปการคุณอันพระเถระได้ให้ความรู้แก่ตนมา จึงได้ประชุมกันด้วยความพร้อมเพรียง เพื่อแสดงปฏิการะแก่พระเถระ ด้วยการหาผ้าทำเป็นสบง จีวร หรือสังฆาฏิ ถวายไว้เป็นที่ระลึกแห่งการสนองอุปการคุณของท่านในลักษณะเช่นนี้เองเป็นต้นเหตุแห่งผ้ากฐิน

กฐิน ตามศัพท์แปลว่า ไม่ สะดิง คือ ไม่แบบสำหรับชิงเพื่อตัดเย็บจีวร ซึ่งในพระวินัย เป็นชื่อเรียกสังฆกรรม อย่างหนึ่งที่พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว เพื่อแสดงออกซึ่งความสามัคคีของภิกษุที่ได้จำพรรษาอยู่ร่วมกัน ดังนั้น “กฐิน” หมายถึง ผ้าที่ถวายแก่ภิกษุ ผู้อยู่จำพรรษาแล้ว เป็นผ้าที่ พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ (เปลื้อง ญ นคร, 2522, 2; พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2530, 4; ประยูร คลายโสภ, 2539, 7-8; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2551, 1; พระมหาประมวญฐานตโต, 2554, 4; พระมานิต ฐานวโร และคณะ, 2564)

นอกจากนี้ ในพระไตรปิฎกยังปรากฏลักษณะของ “กลืน” อีกแบบหนึ่งได้ว่า ในสมัยพุทธกาลครั้งที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร ทรงเห็นด้วยพระญาณว่า พระอนุรุทธนุ่งห่มจีวรที่เก่า ขาด ใช้การเกือบไม่ได้ และก็เป็นเวลาจนจะสิ้นชุดกลืนกาลแล้ว จึงรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ช่วยหาผ้าบังสุกุลจีวรเพื่อนำมาทำจีวรแต่ด้วยผ้าที่หาได้ยังไม่เพียงพอจะเย็บจีวรได้ ความทราบถึงนางเทพธิดาซึ่งเคยเป็นปรารถนาคฤหาสน์ (ภรรยาเก่า) ของพระเถระในชาติก่อนจึงได้เนรมิตผ้าทิพย์หมกไว้ในกองขยะ เมื่อพระอนุรุทธผ่านมาพบเข้าจึงชักผ้าบังสุกุลแล้วนำไปสมทบในการทำจีวร ซึ่งการทำจีวรครั้งนั้นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาเป็นประธานสนเข็มและทรงกำหนดให้ทำผ้าแล้วเสร็จในวันนั้น ก่อนอรุณรุ่งจะขึ้น ภิกษุสงฆ์สาวกพร้อมทั้งคฤหัสถ์ชาย-หญิงได้ช่วยกันโดยพร้อมเพรียง เป็นการร่วมแรงร่วมใจกันภายหลังต่อมาภิกษุในลักษณะนี้ถูกเรียกว่า “จุลกฐิน” ซึ่งเป็นกฐินที่จะต้องทำด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันของผู้คนในชุมชน อาศัยความร่วมมือร่วมใจกันหลายฝ่ายตั้งแต่ปั่นฝ้าย ทอ ตัดเย็บ ในการทอ ย้อม ตัดและเย็บจีวรให้เสร็จภายในวันเดียว (สาร สาระทัตตนา นันท์, 2529, 58; สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2533, 60-64; พรชัย ศรีจารคาม, 2535, 5; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551, 27)

จุลกฐินในบริบทชุมชนพุทธเคียน

ประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุทธเคียน เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ที่มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงได้ริเริ่มประเพณีจุลกฐินเป็นปีแรกเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เสริมสร้างการมีส่วนร่วม ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน และจากการดำรงชีวิตของกลุ่ม

ชาติพันธุ์ยังพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และทำเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชไร่ ปลูกฝ้าย และมีการทอผ้าแบบดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ในชุมชน สามารถนำไปสู่การทอผ้าจุลกฐินซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และมีความสำคัญในชุมชนแสดงถึงคติความเชื่อของคนในสังคมที่มีความผูกพันเชื่อมโยงระหว่างศาสนา ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีพิธีกรรมทางศาสนาผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัว

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการฟื้นฟูประเพณีจุลกฐินเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จากการศึกษาพบขั้นตอนของการทำผ้าจุลกฐินในชุมชนพุทธเคียน ดังนี้

พิธีกรรมในการปลูกฝ้าย

เริ่มในช่วงของการเข้าพรรษา เริ่มจากการเตรียมพื้นที่เพื่อแนวเขตของการปลูกฝ้ายในการทำผ้าจุลกฐิน

กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนมีความเชื่อว่าหากสิ่งใดที่เคารพบูชาเป็นสิ่งที่สูงสุดจะต้องมีการทำพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งนั้น ดังนั้น การปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้าถวายพระภิกษุสงฆ์ จึงต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาบอกกล่าวเทวดา อารักษ์ ให้ดูแลต้นฝ้ายให้เจริญงอกงามเอกลักษณ์ในพิธีกรรม คือ เครื่องบูชาที่ต้องประกอบด้วย หว่า ภาษามอญ เรียกว่า เกียง แปลว่า ชนะ ที่นำมาประกอบพิธีกรรม โดยมีความเชื่อว่า "หว่า" มีความสำคัญอย่างสูงในฐานะไม้มงคลในทางพุทธศาสนาใช้ใบหว่า เป็นพุทธบูชาเพื่อการรำลึกถึง "ชมพู่ทวีป" และองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นเอกอุแห่งที่นั่น รวมทั้งใช้บูชาผีบ้านผีเรือนอันเป็นผีบรรพชน เพื่อรำลึกถึงถิ่นฐานเดิมของตนเมื่อครั้งบรรพกาล จึงถือว่าใบไม้นี้เป็นใบไม้มงคลสำหรับการทำพิธีกรรมต่าง ๆ (องค์ บรรจุน, 2559, 46-54) แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเตรียมพื้นที่ในการปลูกฝ้าย

พิธีกรรมเก็บดอกฝ้าย

พิธีกรรมเก็บดอกฝ้าย เพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงมาสถิต ณ บริเวณพิธี ในพิธีกรรมต้องประกอบด้วย หมอนหรืออาสนะ เครื่องสังเวย ซึ่งประกอบด้วย ไก่ต้ม หมูสามชั้น ต้มแดง ต้มขาว อาหารคาวหวาน เหล้า

มะพร้าว หมากลู ใบหว่า กล้วย และผลไม้ต่าง ๆ เมื่อพิธีกรรมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มเก็บดอกฝ้ายใส่ตะกร้าหรือกระบุง แล้วนำปุ๋ยฝ้ายมาตากแดด ผึ่งให้แห้งสนิท แสดงดังภาพที่ 2 และภาพที่ 3

ภาพที่ 2 เครื่องสังเวยในพิธีกรรมเก็บดอกฝ้าย

ภาพที่ 3 การเก็บดอกฝ้าย

การอ้วฝ้ายและการเก็บฝ้าย

การอ้วฝ้าย คือ การนำเมล็ดออกจากปุ๋ยฝ้าย โดยการนำปุ๋ยฝ้ายเข้าเครื่องมือแยกเมล็ดฝ้ายหรือที่เรียกว่า “เครื่องหีบฝ้าย” ส่วนที่เป็นปุ๋ยฝ้ายจะหลุด

ข้ามหล่นลงตะกร้าหรือกระบุงที่เตรียมไว้ ส่วนเมล็ดจะร่วงลงพื้น แล้วนำมาเก็บฝ้ายหรือดัดฝ้ายให้ฟู โดยใช้กงดัดฝ้ายที่ทำจากไม้ไผ่ เพื่อเตรียมการปั่นให้เป็นเส้นด้าย แสดงดังภาพที่ 4 และภาพที่ 5

ภาพที่ 4 การอ้วฝ้ายหรือการนำเมล็ดออกจากฝ้าย

ภาพที่ 5 การเก็บฝ้ายหรือการตีฝ้าย

การลื้อฝ้ายและปั่นฝ้าย

การลื้อฝ้ายหรือการม้วนฝ้าย คือ การนำปุยฝ้ายวางลงบนแป้นลื้อฝ้าย กระจายสม่ำเสมอ แล้วเอาฝ่ามือถูปุยฝ้ายให้ม้วนขนานเข้าไปกับไม้ลื้อฝ้าย แล้วดึงไม้ฝ้ายออก จะได้เส้นด้ายม้วนเป็นหลอดกลม

ภาพที่ 6 การลื้อฝ้าย และปั่นฝ้าย

บางท้องถิ่นเรียกหลอดม้วนฝ้ายว่า “ตัว”

การปั่นฝ้ายหรือเส้นฝ้าย คือ การดึงตัวฝ้ายให้ออกมาเป็นเส้นด้าย แล้วม้วนให้เป็นเส้น จากนั้นจึงทำเปียฝ้าย แล้วนำมาจับเป็นใจหรือกำ เพื่อนำไปสู่กระบวนการทอผ้า แสดงดังภาพที่ 6 และภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การเปียฝ้าย

การทอผ้าและการย้อมผ้าจุลจลิน

การทอผ้าจุลจลินเริ่มจากการนำด้ายมาผูกต่อเข้าหูก หรือก็ทอผ้า จากนั้นจะเริ่มทอผ้าตามขนาดที่ต้องการแล้วนำมาตัดเย็บผ้าจุลจลินเป็นจีวร การตัดเย็บเป็นไปตามที่พระวินัยบัญญัติกำหนดไว้ในสิกขาบทที่ 10 แห่งตนวรรค คือ ยาว 9 คืบ กว้าง 6 คืบ ส่วนขนาดให้เป็นไปตามลักษณะของพระภิกษุสงฆ์

ผู้ครองผ้า แสดงดังภาพที่ 8 และภาพที่ 9

การย้อมผ้าจุลจลิน ย้อมด้วยน้ำข้าวที่ต้มสุกเพื่อให้เส้นด้ายเหนียว และสืตดบนด้าย จากนั้นนำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นเครื่องย้อม เช่น แก่นขนุน เพื่อให้ได้สีจีวรตามพระวินัยบัญญัติ แล้วนำไปตากให้แห้งสนิท เป็นอันเสร็จพิธีการทำผ้าจุลจลิน แสดงดังภาพที่ 10

ภาพที่ 8 การทอผ้าจูลกฐิน

ภาพที่ 9 การตัดเย็บผ้าจูลกฐินเป็นจีวร

ภาพที่ 10 การย้อมผ้าจูลกฐิน

การแห่ผ้าจูลกฐิน

เมื่อจัดเตรียมผ้าจูลกฐินเพื่อเตรียมทอดจูลกฐิน ในวันรุ่งขึ้นตอนเช้า เริ่มพิธีแห่ผ้าจูลกฐินเพื่อถวาย

แด่พระสงฆ์ ประกอบด้วย ผ้าจูลกฐิน อัฐบริขาร และข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นบริวารของจูลกฐิน ที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุสงฆ์ แสดงดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 การแห่ผ้าจูลกฐิน

การถวายผ้าจูลกฐิน

ในวันพิธีถวายผ้าจูลกฐิน จะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อเตรียมงาน กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนจะพากันแต่งตัวสวยงามตามแต่ละวัฒนธรรมของตน เพื่อแห่ผ้าจูลกฐิน และเครื่องบริวารกฐิน ในระหว่างการแห่ผ้าจูลกฐิน

วัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะร่วมในขบวนแห่ไปด้วยกันเพื่อสร้างความสนุกสนาน

เมื่อผู้มีจิตศรัทธาทุกคนพร้อมกันภายใน ศาลาการเปรียญ จึงเข้าสู่พิธีการถวายผ้าจูลกฐิน แสดงดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 การถวายผ้าจุลกฐิน

การวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีจุลกฐินที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพุทธศาสนิกชน

จากการวิเคราะห์คุณค่า (วิทย์ วิศทเวทย์, 2535, 3 - 5; สุเมธ เมธาวิทย์กุล, 2534, 68; พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542, 253) กล่าวว่า คุณค่าคือ สิ่งที่มีประโยชน์ สิ่งดีงาม คุณความดีหรือการกระทำใดการกระทำหนึ่ง คุณค่าที่ได้รับการยอมรับและอาจเป็นคุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าของความคิดจากการศึกษาของการวิเคราะห์งานวิจัยของ พระจรัสฤทธิ์ธำ (2548) จุลกฐินเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่มีรากฐานมาจากพระวินัยบัญญัติในเรื่องกฐินซึ่งเป็นประเพณีที่ดั่งงาม ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ อันนำมาสู่คุณค่าภูมิปัญญา เชื่อมโยงความคิด ความเชื่อ ระหว่างคนกับธรรมชาติ สะท้อนความเป็นวัฒนธรรมของชุมชนแสดงให้เห็นว่า แนวคิดและผลของงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนคุณค่าของประเพณีจุลกฐิน ทั้งในด้านของความเชื่อ ความศรัทธาในการสืบทอดพระพุทธศาสนาที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน

กระบวนการที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสามารถกระทำได้จากการเห็นคุณค่าเพื่อนำไปสู่การสืบทอดองค์ความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาผ่านประเพณีและพิธีกรรม หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรม

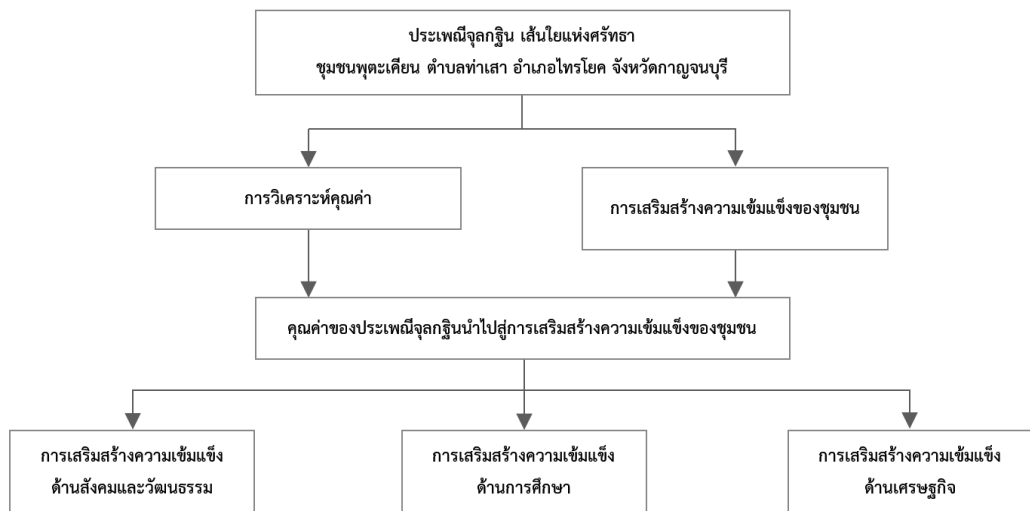
ประเพณี และพิธีกรรม ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน และเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ (ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนิตีลา ตระกูล, 2533, 229 - 230; อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540, 9-10)

จากการวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุทธศาสนิกชนนำไปสู่กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบความคิดของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนได้ถ่ายทอด เรียนรู้แบ่งปันกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการปฏิบัติ การลงมือทำ การสาธิต และมุขปาฐะกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งในวิถีเกษตร การปลูกฝ้ายแบบดั้งเดิม และการถ่ายทอดความรู้ การทอผ้าที่มีความโดดเด่น และมีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้การเห็นคุณค่าประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุทธศาสนิกชนนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยการสืบทอดองค์ความรู้ ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เสริมสร้างความมั่นคงทางจิตวิญญาณ เกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีความรู้สึกรักตัวเอง เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วม อันจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนเช่นเดียวกับ

งานวิจัยของ พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลขานพวงศ์) (2554) ได้วิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของวัดอนาลโยทิพยารามและพบว่า ประเพณีจุลกฐินมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านการส่งเสริม

เศรษฐกิจชุมชน

ดังนั้น การวิเคราะห์คุณค่าประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุทธะเคียน จึงเป็นการวิเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ประเพณีจุลกฐินที่นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา

ประเพณีจุลกฐิน เกิดจากความศรัทธาเข้าไปสู่การเห็นคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในระบบความเชื่อ ความคิด โดยมีแนวทางของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับชุมชน ประเพณี จุลกฐินนี้จึงทำให้เกิดการ ดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในชุมชนและเป็นต้นแบบของชุมชนคุณธรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของชุมชน

2. การสืบสานประเพณี

คุณค่าของประเพณีจุลกฐิน นำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจ เพื่อการเรียนรู้ ถ่ายทอด อนุรักษ์ และหวงแหน

ในวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนและส่งเสริมการดำรงอยู่ของประเพณี

3. การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านประเพณี พิธีกรรม

ประเพณี จุลกฐิน ก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่น สร้างความภาคภูมิใจ การเห็นคุณค่าในประเพณีให้กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสามารถนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

4. การสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมผ่านประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีจุลกฐินก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมผ่านประเพณีและพิธีกรรม โดยเริ่มตั้งแต่การเริ่มเตรียมงาน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

การจัดงานจุลกฐินต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความสามัคคีในการดำเนินงาน เพื่อสร้างความตระหนักในภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเอง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ประเพณีจุลกฐิน เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องของวิถีชีวิต การประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้การเรียนรู้ที่เกิดจากขั้นตอนของประเพณี พิธีกรรมยังเต็มไปด้วยความคิด จิตวิญญาณของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และจิตสำนึกในการรักบ้านเกิด การอนุรักษ์ หวงแหนสิ่งที่ตนเองมี จึงแสดงให้เห็นว่าประเพณีจุลกฐินก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ

1. **พิธีกรรมการผลิต** ประเพณีจุลกฐิน ทำให้พิธีกรรมการผลิตในวิถีชีวิตเกษตรในรูปแบบดั้งเดิมเป็นการรื้อฟื้นวิถีเกษตรให้กลับเข้ามามีบทบาทในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาการเรียนรู้วิถีธรรมชาติ อาจเป็นการก่อเกิดวิถีเกษตรในชุมชน

2. **การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากชุมชน** ประเพณีจุลกฐินส่งผลให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์โดยการนำเอาอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่น ทั้งในเรื่อง ผ้าทอ อาหาร และศิลปะการแสดง เป็นการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยการนำเอาวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นรากฐานในการพัฒนา เพื่อนำมาสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างโอกาสและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชน

3. **การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม** ประเพณีจุลกฐิน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ด้วยกระแสของการพัฒนาที่น่าเอารากฐานทางวัฒนธรรมมาพัฒนาสู่การท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

บทสรุป

ประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุตะเคียน เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนที่มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงได้ริเริ่มประเพณีจุลกฐินเป็นปีแรกเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา เสริมสร้างการมีส่วนร่วม ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ ประเพณี จุลกฐินยังเชื่อมโยงการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่เป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ความเชื่อ ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนที่นำไปสู่การสร้างคุณค่า และการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้งการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา การสืบสานประเพณี การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านประเพณี พิธีกรรมและการสร้างความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมผ่านประเพณีและพิธีกรรม การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านการศึกษา ทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจทั้งในพิธีกรรมการผลิต การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากชุมชน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเอง นำมาสู่การสร้างคุณค่าภูมิปัญญาอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน ด้วยเหตุนี้ประเพณีจุลกฐินของชุมชนพุตะเคียน จึงเปรียบเสมือนเส้นใยแห่งศรัทธาที่หล่อหลอมเชื่อมโยงจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนไว้ด้วยกัน

เอกสารอ้างอิง

- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี ศิลาตระกูล. (2533). ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการ
ในชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประยูร คลายโคก. (2539). พระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษากรณีเปรียบเทียบ
ประเพณีทอดกฐินของพุทธศาสนิกชนในเขตราชบุรีและกรุงเทพฯ และอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เปลื้อง ณ นคร. (2522). พจนานุกรม ฉบับทันสมัย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พรชัย ศรีสารคาม. (2535). กฐินเล่น. มหาสารคาม: สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลชานวพงศ์). (2554). ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา :
กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจรัส ฤทธิ์ธา. (2548). การวิเคราะห์คุณค่าภูมิปัญญาในจุลกฐิน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์
สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ:
เอส. อาร์. ฟรินติง แมส โปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: พิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระมหาประมวล ฐานตโต. (2554). สารธรรมจากบุญกฐิน. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- พระมานิต ฐานวโร พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ และพระโสภณพัฒน์บัณฑิต. (2564). พลวัตประเพณีการทำบุญกฐิน
ของชาวดำบลอู่เม่า อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 6(5), 39-51.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2535). มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2533). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สาร สารทัศน์นันท. (2529). ฮิตสิบสอง. อุดรธานี: วิทยาลัยครูอุดรธานี.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2534). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- องค์ บรรจุน. (2559). เมียนมาร์ ต้นหว้า และศรีทธา. วารสารศิลปวัฒนธรรม, 37(10), 46-54.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ภูมิปัญญาพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.